

Lunds Universitet
MKVK01 Kandidatkurs, strategisk kommunikation
Höstterminen 2011
Handledare: Veselinka Möllerström
Examinator: Johan Jarlbrink

- - Det är bara svammel!

En studie av engagerade medborgares
politiska kommunikation i Trelleborgs
kommun

Anette Edström

Abstract

Titel: Det är bara svammel! En studie av engagerade medborgares politiska kommunikation i Trelleborgs kommun

Författare: Anette Edström

Typ av arbete: C-uppsats 15 poäng, HT 2011

Institution: Lunds Universitet, Institutionen för kommunikation och medier

Nyckelord: Medborgare, demokrati, politisk kommunikation, kommunikation, offentlighet

Studien undersöker några engagerade medborgares politiska kommunikation i Trelleborgs kommun. Vilken betydelse och roll kan sådana utbrott av medborgerligt engagemang ha? Syftet med studien är att undersöka och beskriva kommunikationens form och innehåll för att kunna föra ett resonemang kring medborgarnas och det nybildade partiets betydelse i en övergripande demokrati-och offentlighetsdiskussion.

Tidigare forskning har visat på hur begränsad medborgarens förmåga att med kommunikation påverka den politiska praktiken är och hur politikerna gärna ser medborgarna som mindre vetande. Det specifika medborgerliga engagemanget i Trelleborgs kommun präglas av krav på förändring, och en kommunicerande demokratisk praktik med drag från både deliberativ och deltagardemokrati. Här framstår de etablerade politikerna i Trelleborg som mindre vetande istället för som den tidigare forskningen redogjorde för, där medborgarna beskrevs som mindre vetande. En diskussion förs kring huruvida medborgarnas inslag i den offentliga debatten kan ses som en medborgerlig offentlighet i betydelsen att kommunikationen kan betraktas som en arena för kritik. Det reser också en fråga, huruvida kommunikationen mellan medborgare och politiker, kan beskrivas som fatisk kommunikation, ett upprätthållande av kanalen mellan de båda parterna.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
2. Bakgrund	5
2.1 Tidigare forskning	6
2.1 Syfte	8
2.2 Frågeställningar	8
3. Metod	9
3.1 Vetenskapsteoretiska ställningstaganden	9
3.2 Metod, kritik och urvalsförfarande.....	10
3.3 Intervjuguidens konstruktion.....	10
3.4 Undersökningens allmängiltighet.....	11
4. Teori.....	11
4.1 Kommunikationens innehåll: Retorik och strategisk politisk kommunikation	11
4.2 Retorisk politisk kommunikation	12
4.3 Strategisk politisk kommunikation.....	13
4.5 Kommunikationens form: Demokrati och kommunikationskanaler	15
4.6 Deliberativ demokrati.....	15
4.7 Elitdemokrati	16
4.8 Deltagardemokrati.....	17
4.9 Kommunikationshandlingar	18
4.10 Offentligheten som fatisk kommunikation?	19
5. Resultat och analys.....	22
5.1 Förändring och kommunikationshandling.....	22
5.2 Demokrati som politisk kommunikation	27
5.3 Alternativ handlingsväg: Söderslättspartiet.....	33
6 Avslutande diskussion.....	36
Referenser.....	38

1. Inledning

”Politiken – i meningen dess institutioner som de politiska partierna och de valda församlingarna – har åtskilts från det politiska – i meningen medborgarnas aktiva samhällsengagemang – för att använda statsvetaren Chantal Mouffes termer. Medborgarna är minst lika politiskt intresserade och engagerade som tidigare. Men intresset och engagemanget tar sig andra vägar än genom de politiska partier som egentligen har till uppgift att artikulera och aggregera medborgarengagemanget till konkret politik”

(Bjereld, Demker, Dagens Nyheter 11 april 2011)

Under 2009 och 2010 gick några medborgare samman och protesterade mot en ny planerad ringled och en utbyggnad av hamnen i Trelleborg. De informerade sina medborgarkollegor, kontaktade politiker och tjänstemän i syfte att väcka debatt kring frågorna och få en förändring till stånd. Efter en rad strategiska kommunikationsinsatser från medborgargrupperna bildar man några månader före valet ett nytt politiskt parti, Söderslättspartiet, som tar tre mandat i kommunfullmäktige i Trelleborgs kommun 2010. De händelser som utspelade sig innan partiet bildades väcker en rad med frågor. Hur såg kommunikationen ut mellan de ovan nämnda aktörerna, politiska institutioner och medborgarna och deras samhällsengagemang? Är det någon skillnad på en sådan kommunikation jämfört med etablerade politikers och partiers strategiska politiska kommunikation? Vilken betydelse har sådana medborgarutbrott av engagemang för samhället i stort? Forskarna ovan säger sig emotse en diskussion om medborgarens roll i samhället och efterfrågar en medborgerlig offentlighet vars tyngd ligger på att politiker faktiskt ger utrymme för det. De ser annars risken att medborgarpolitiken inte tar sig längre än till köksborden vilket i sin tur kan leda till att invånarna intar ett kundperspektiv på samhället. (Dn.se.27 april 2011)

Hur ska man då egentligen definiera begreppet politik? Bjereld och Demker menar att det handlar om den auktoritativa fördelningen av resurser i ett samhälle. De ser ett problem i att om man drar in på politiken riskeras beståndsdelar av sådan gemensam fördelning, vilket kan leda till minskad fördelningslegitimitet. (Dn.se 10 april 2011) Hall ser en tydlig sådan avpolitiserande trend samtidigt som han menar att individualiseringstankegångarna frodas stort. Han menar att politikens signum ska vara behov av föränderlighet och att man lyssnar

på vad opinionen säger. (Hall, 2012 s.37) I dagens politiska debatt tycks dock kraven på föränderlighet lysa med sin frånvaro. I en debattartikel som publicerades före jul kan man läsa hur moderaterna försöker hjälpa barnfamiljerna med livspusslet. (Svenskan.se 21 december 2011) Liknande upprop har hörts från socialdemokratiskt håll. Pekgul efterlyser exempelvis en barnomsorgspolitik som hjälper medborgarna med sitt livspussel. (aftonbladet.se 1 april 2011) Politik som hjälper den enskilde individen tycks stå i fokus. Bjereld och Demker betraktar Sverige utifrån en bild av ett land som kanske är det mest individualiserade i världen och menar att regeringens strålkastarljus på jobbskatteavdragen framstår som politikens yttersta mål och det goda samhällets fullbordan. (Dn.se 27 april 2011) Hall diskuterar begreppet kundorientering ur en statsvetenskaplig kontext och menar att det rör sig om en markant avpolitisering och individualisering, där medborgaren enskilt efterfrågar något inom den offentliga sektorn vad gäller tjänster. (Hall, 2012 s.35) Citatet nedan får illustrera en möjlig farhåga kring en stigande avpolitisering i samhället:

”Ett samhälle utan politik är ett samhälle utan medborgarskap och utan organisering. Den stora frågan är i stället vilken politik som bör föras. Men den debatten kan bara föras i en gemensam medborgerlig offentlighet – alltså i ett möte mellan politikens institutioner och det politiska livets uttrycksformer på gräsrotsnivå.”

(Bjereld, Demker, Dagens Nyheter 4 april 2011)

Det är den kommunikationen som är intressant i den här studien, mötet, interaktionen mellan politikens institutioner och medborgarnas gräsrotsuttryck. De här inledande orden får tjäna som en illustration till den här studien som ämnar undersöka de engagerade medborgarnas politiska kommunikation utifrån en demokrati- och offentlighetsdiskussion.

2. Bakgrund

Den bild som skissats upp ovan är att medborgaren enligt några forskare gärna ska delta i en medborgerlig offentlighet och inte låta sina politiska diskussioner stanna kvar vid köksbordet. Frågan man då kan ställa sig är hur man kan betrakta de medborgare i Trelleborg som aktivt valde att engagera sig utifrån en strategisk politisk kommunikationsaspekt? I regeringsformen heter det att folkets vilja ska styra. I Sverige går medborgarna till val och väljer sina politiker

som ska representera dem. För Nilsson är medborgarna själva förutsättningen för demokratin. (Nilsson, 2005 s.1)

De medborgare kring Söderslätt och Östra stranden som var mot byggandet av en ny ringled och en utbyggnad av hamnen i Trelleborg sökte efter en förändring vilket Ödeen menar är själva grunden för mänsklig kommunikation. (Ödeen, 1998 s.10) Bengtsson menar i sin tur att kommunikation är själva essensen för människans liv vilket också då inkluderar det politiska livet. Politisk kommunikation täcker ett stort forskningsområde, dess kärna kan dock sägas vara sammanfogad med det politiska medborgarskapet. (Bengtsson, 2001 s.9) Vad inryms då egentligen i begreppet medborgare? Strömbäck menar att begreppet medborgare inbegriper moral och en skyldighet att inte uteslutande se sig själv som en privatperson och en individ utan också som en del av samhället. Till det kommer då att man också tar ett ansvar för det, hur det utvecklas eller hur det fungerar. (Strömbäck, 2009 s.54) Det finns olika demokratimodeller som vidare diskuterar medborgarens roll, och som kommer tas upp längre fram med ambitionen att klä den politiska kommunikationen i en demokratiskepnad.

2.1 Tidigare forskning

Tidigare klagjordes studiens inriktning, kommunikationen mellan politiska institutioner och gräsrotterna, medborgarna. Åkerström har visat i sin avhandling om hur medborgare och makthavare i en politisk kontext i Sjöbo och Ystad, kan handla strategiskt utifrån egna behov och intressen. De kan välja att engagera sig i olika frågor utifrån hur lönsamt det är. Kommunikationen kan ta formen av protester, tystnad eller att man väljer alternativa handlingsvägar. (Åkerström, 2010 s.188) Bildandet av Söderslättspartiet, skulle kunna ses som en alternativ handlingsväg och de engagerade medborgarnas aktioner som föranledde det, är då att betrakta som protester. . Det här är dock inte liktydigt med att medborgarna i någon större mån faktiskt engagerar sig. Lundqvist menar snarast att fallet är det omvända. Han säger att ingen riktigt har kommit underfund med varför medborgarnas deltagande och inflytande är så lågt. Han ser en utveckling där den representativa demokratin närmar sig en elitism. Risken för att så ska ske tilltar om man ser demokratin som ett specialiserat professionellt samhällsområde vid sidan av andra områden, något som man inte har gemensamt ansvar för. (Lundqvist, 2001 s.220) Nilsson beskriver vad som kännetecknar en

sådan elitistisk syn på demokrati, hur medborgarnas roll inskränks till att välja och avsätta de politiska representanterna. (Nilsson, 2005 s.37) Samtidigt poängteras den politiska jämlikheten vid allena valdeltagande eftersom ett aktivt medborgardeltagande har en tendens att gynna de resursstarka. (Åkerström, 2010 s.202) Vad Rothstein framhåller som viktig att tänka på i sammanhanget är att man faktiskt bara till en ytterst liten del röstar på vad som händer med exempelvis skolbarnen och äldreomsorgen. (Rothstein, 2010 s.102) Vilket då i slutändan innebär att jämlikheten i de representativa valen inte spelar så stor roll om den inte får någon påverkan i den lokala kommunala praktiken i till exempel barnomsorgsfrågan. Åkerström kritiserar utsagan om att politikerna anser sig kunna representera folket och hänvisar till Dahls resonemang hur det svårligen låter sig göras, om inte folket är med på något sätt. Allmänna val kan inte vägleda politikerna kring vilka åsikter medborgarna har i sakfrågor i kommunen. Hon radar vidare upp farorna med en demokrati likt en strikt representation där medborgarnas röster bara räknas vid de allmänna valen. Till det yttre liknar det kanske jämlikhet men en poänglös sådan då besluten som sedermera ska tas inte kan rås på av medborgarna. Hon poängterar dock att det finns andra teoretiska handlingsalternativ i övrigt, utanför den formella politiska världen såsom karisma och politikens egen karaktär som båda medger förändring under särskilda samhälls- och livsbetingelser. (Åkerström, 2010 s.148) Här nämns återigen förändring som ett tillhörande ord när man dryftar det politiska begreppet. Nilsson menar att man faktiskt bör kringgå kravet på politisk jämlikhet, då särskilt i den lokala kontexten i syfte att kunna avgöra de demokratiska effekterna de olika deltagarformerna skulle kunna ge beroende på olika frågor och de medborgare de faktiskt berör. (Åkerström, 2010 s.203) Demokratiutredningen från år 2000 pläderar för ett aktivt medborgerligt engagemang och hävdar att deltagandet i gemensamma beslut ska ses som en plikt och inte en rättighet. (Strömbäck, 2009 s.55) Montin påpekar att den svenska offentliga demokratipolitiken har inslag också från deliberativa demokratin och elitdemokratin som han benämner som valdemokrati. Demokratiutredningen väljer att kalla det för en deltagardemokrati med deliberativ karaktär. (Montin, 2007 s.149ff) De olika demokratiteorierna kommer som skrivet tidigare, gås igenom längre fram. Redan här kan man dock säga att andemeningen är ganska klar, medborgarnas engagemang och interaktion med samhället framstår sålunda som ganska önskvärd. Åkerströms forskning visar dock på att möjligheterna för medborgarna att genom kommunikation påverka den politiska praktiken är ganska begränsad. De som sitter på makten aktiverar olika slags strategier som undertrycker, utpekar regler och arbetsdelning och där demokratin blir något de själva vill definiera.

(Åkerström, 2010 s.231) Tvärtemot också vad man skulle kunna tro om dagens nya kommunikationskanaler tjänar de bäst som rena informationskanaler och inte som interaktiva arenor. (Nilsson, 2005 s.48) Vidare vittnar Åkerströms forskning om en syn på medborgarna som inte särskilt kompetenta, de omtalas som mindre vetande. Det är istället fullmäktiges ledamöter som är förnuftiga nog att ta beslut i enlighet med den representativa demokratins premisser. Det är en strategi som används för att hålla medborgarna utanför beslutsprocesserna. (Åkerström, 2010 s.144) Det är också något som uppmärksammas inom den politiska teorin. Strandbrink menar att det är en närmast självklar fråga att reflektera över huruvida de medborgare som engagerar sig politiskt och deltar i allmänna val har den kapacitet som krävs. (Beckman, Mörkenstam, 2009 s.175) Här kan man avslutningsvis påpeka att den här studien inte beaktar något maktperspektiv. Det innebär inte att ett sådant angreppssätt inte finns vara viktigt, utan att fokus ligger på kommunikationens karaktär och förmåga snarare än vilka reella avtryck den gör hierarkimässigt. Det kan dock vara värt att nämna Strömbäcks definition av maktens relation till politiken, genom att beskriva den såsom ständigt närvarande i mindre eller högre grad. (Strömbäck, 2009 s.12)

2.1 Syfte

Den här studien ska undersöka några engagerade medborgares politiska kommunikation i aktionsgrupperna Bevara Söderslätt och Hamngruppen i Trelleborgs kommun. Som en konsekvens av aktionsgruppernas aktivitet bildades några månader före valet 2010 ett nytt politiskt parti, Söderslättspartiet. Syftet med studien är att undersöka och beskriva kommunikationens form och innehåll för att kunna föra ett resonemang kring medborgarnas och det nybildade partiets betydelse i en övergripande demokrati- och offentlighetsdiskussion.

2.2 Frågeställningar

Hur kan de engagerade medborgarnas kommunikation i Trelleborgs kommun betraktas utifrån några tongivande demokratimodeller? Är det någon skillnad på deras kommunikation jämfört med gängse politisk kommunikation som etablerade partier och politiker använder sig av? Vilken betydelse har sådana här medborgarutbrott av engagemang för samhället i en demokrati- och offentlighetskontext?

3. Metod

Studien har en kvalitativ ansats och består av intervjuer med engagerade medborgare och politiker. De är tidigare etablerade politiker eller medborgare som engagerat sig i aktionsgrupperna Bevara Söderslätt och Hamngruppen. Dahlgren och Johansson beskriver begreppet fenomenografi såsom en metodansats utvecklad för att analysera data från enskilda individer och då särskilt från halvstrukturerade intervjuer. Utgångspunkten är att beskriva människors sätt att förstå fenomen och då gärna från olika infallsvinklar människor emellan. (Dahlgren, Johansson, 2009 s.122) Intervjuerna har varit halvstrukturerade och tematiska, med ett litet antal frågor vilket underlättar att det uppstår en dialog i mötet mellan informant och intervjuare. Man kan försöka öppna upp intervjun genom att ställa följdfrågor. Dahlgren och Johansson kallar förfaringssättet för probing och syftar till att fördjupa och utvidga genom att ställa frågor av typen, hur menar du nu? Eller så ber man den man ska intervjuas att utveckla svaret. Vidare ska man spela in intervjuerna i den fenomenografiska traditionen. (Dahlgren, Johansson, 2009 s.126) Analysen har gjorts utifrån teman som hämtats från studiens teoriavsnitt.

3.1 Vetenskapsteoretiska ställningstaganden

Studien använder sig mycket av Habermas teoristoff, detta brukar omtalas som en optimistisk version av den kritiska teorin som gör gällande att samhällsvetenskapen kan ge innebörd och betydelse åt olika fenomen. Tolkningarna man gör är både förstående och förklarande till sin natur. (Alvesson, Sköldberg, 1994 s.211) En sådan här hermeneutik i sociala sammanhang går ut på individernas tolkning, sin egen subjektiva verklighet. Det kan utvidga sig till en dubbel hermeneutik som inbegriper samhällsvetarens försök till förståelse och kunskapsinhämtning om den verkligheten. Den kritiska forskningen kan sägas vara en trippelhermeneutik då man tolkar processer som på olika sätt påverkar både undersökningssubjektens och forskarens sätt att tolka undersökningstemat och sin egen situation. (Alvesson, Sköldberg 1994 s.211) Den kritiska teorin vill fokusera på forskningens politiska dimension. Samhällsvetenskapen kan inte hålla sig objektiv och neutral till sociala fenomen. Det handlar exempelvis om att ifrågasätta existerande förhållanden. (Alvesson, Sköldberg, 1994 s.220) I den här studien

kommer exempelvis statsvetare till tals som menar att en viss samhällsutveckling är alarmerande. Flyvbjerg menar att man som forskare bör välja sådana problem som inte uteslutande återfinns inom vetenskapsvärlden utan också i samhället. När det sedan är gjort, ska resultatet kunna återkopplas till de politiska, administrativa och sociala processer som studerats. (Flyvbjerg, 2001, s.156)

3.2 Metod, kritik och urvalsförfarande

Undersökningens syfte är att beskriva medborgares kommunikation gentemot politiker såsom den företog sig under några månader när aktionsgrupper i Trelleborg ville få till stånd en opinion och förändring. Kommunikation mellan människor i en social kontext kan vara svår att mäta. Idealet hade nog varit att studera händelserna i realtid genom observationer kanske i kombination med intervjuer. Vissa händelser som informanterna skulle beskriva skedde mellan 2009 och 2010 och ibland kom de inte ihåg exakt hur det var, både idémässigt och vad som faktiskt skedde i aktionsgrupperna. Det empiriska materialet består av intervjuer och någon enstaka tidningsartikel. Urvalet gjordes utifrån det fokus som studien har, medborgerlig kommunikation placerad i en offentlighet. Uppsatsförfattaren lever själv mitt i händelsernas förlopp och deltog också i den paneldebatt som aktionsgruppen Bevara Söderslätt inbjöd till. Det här bidrog till att kännedom fanns vilka aktiva medborgare som fanns till förfogande för intervjuer. Samtidigt som det då också kanske föreligger risk för icke opartiskhet. Söderslättspartiet har också en hemsida med tydliga presentationer av varje deltagare på valbar röstsedel från valet 2010. 14 intervjuer genomfördes. En handfull intervjuer föll bort då urvalsgruppen tjänstemän fanns med i den ursprungliga planen. Urvalet gjordes av en tillgänglighetsprincip, undertecknad kontaktade inledningsvis ett större antal människor via mail, för att presentera studien och undersöka intresset för att delta i en sådan studie. Om man jakande svar erhöles togs vidare kontakt i flesta fall via telefon. Personerna har anonymiserats och getts andra namn.

3.3 Intervjuguidens konstruktion

Intervjuerna påbörjades i ganska tidigt skede när teoriavsnittet fortfarande producerades vilket kanske inte är det mest optimala strategiskt. Samtidigt medgav inte tiden med en annalkande

jul att göra på något annat sätt. Det fanns dock en strävan att boka in de informanter som jag trodde kunde delge mest information senare än de övriga så att jag skulle ha mer kött på benen vid de intervjutillfällena. Den första intervjun fick tjäna som en pilotintervju även om den också kom att infogas som ett empiriskt fungerande material. Även om frågeställningar och syften var klart preciserade i det fortgående arbetet så försökte frågeställningarna göras så öppna som möjligt. Frågorna skulle inte göras ledande i meningen att det skulle vara intervjuaren som öppnade upp till särskilda tankegångar kring politiskt deltagande och demokrati exempelvis. Därför kom exempelvis frågan vad demokrati är för informanten, sist i utfrågningen så inte kopplingen engagemang i kommunen kontra demokrati skulle göras efter slutledning från intervjumallen. Om det däremot inte gjorts någon koppling efter den sista, öppna demokratifrågan, vad är demokrati för dig, ställdes frågan huruvida ringleden/hamnen sågs som ett demokratiproblem.

3.4 Undersökningens allmängiltighet

Det empiriska materialet består av intervjuer med engagerade medborgare samt några enstaka tjänstemän och en erfaren politiker. Som medborgare ingår man i ett större sammanhang med en demokratisk och politisk ram vilket gör det intressant att sätta in det empiriska resultatet där. Dock får man vara medveten om att det snarare är ett resonemang hur det skulle kunna vara eftersom den kvalitativa metoden inte erbjuder någon generaliserbarhet. Det är dock som tidigare berörts intressant ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv, att ge uppslag till vidare diskussion och fortsatt forskning inom det kommunikationsvetenskapliga området.

4. Teori

4.1 Kommunikationens innehåll: Retorik och strategisk politisk kommunikation

I följande avsnitt diskuteras två skilda sätt att kommunicera politiskt innehåll, varav jag kallar det ena för retorisk politisk kommunikation och det andra för strategisk politisk kommunikation.

Utgångspunkten är att aktionsgrupperna försöker få en förändring till stånd, de försöker övertala en publik, när de vänder sig mot politiker och andra medborgare med sin strategi, i bemärkelsen att den är medveten. Enligt Palm tillskrivs övertalning mestadels masskommunicerad sådan med exempel hämtad från politisk propaganda och reklam där interpersonell kommunikation inte är lika vanligt förekommande. Definitionsmässigt är det dock ingen skillnad mellan kommunikationsformerna.(Palm, 1994 s.30) I den här studien diskuteras övergripande politisk masskommunikation såsom generell strategisk politisk kommunikation och aktionsgruppernas motsvarighet. Den empiriska undersökningen utgörs dock främst av interpersonell kommunikation, övertalningen av fysiska personer, exemplifierat av den paneldebatt som Bevara Söderslätt bjöd in till. Här betonas övertalning ur sändarens perspektiv vilket då enligt Palm innebär att man behandlar ett övertalningsförsök. Det innebär att det förutsätter både en sändare och mottagare, då den senare är den som ska försöka övertalas. I en masskommunicerad övertalningskommunikation är processen enkelriktad emedan den i interpersonellt sammanhang kan betraktas såsom dubbelriktad.(Palm, 1994 s.31) Nedan följer en redogörelse för retorisk politisk kommunikation och strategisk politisk kommunikation.

4.2 Retorisk politisk kommunikation

Ödeen menar hur tydligt det är i politiska sammanhang att man eftersträvar förändring som i sin tur ska leda till en ny ordning, som ska ersätta kaoset som råder. När så skett och ordningen är införd kommer den utgöra det etablissemang som i sin tur ska utsättas för nya retoriska angrepp. (Ödeen, 1990s.13) Bengtsson hänvisar till ett klargörande kring demokratin med dess aktörer, som måste omfamna vetskapen om att det råder oenighet för att därefter argumentera inför andra, ta del av motsatta uppfattningar för att därigenom finna en lösning som känns gynnsam för alla parter. Här blir demokratin en dialog .(Bengtsson, 2001 s.12) För Ödeen handlar det inte om någon dialog utan ordningen är det centrala, den kan vara ideal och absolut eller relativ, som då blir demokratins provisoriska ordning. De här skilda uppfattningarna om synen på ordningens karaktär leder till två skilda uppfattningar om värdet av förändring. För den som betraktar all ordning som relativ, blir förändringen något som måste ske och som också ses som positivt. Förändringen är det som håller demokratin

levande. Vidare är det inte för Ödeen likvärdigt med att vara demokrat om man tror att det är möjligt att här på jorden förverkliga den ideala ordningen. Förändringen blir då också något negativt. Eftersom den utgör ett ständigt hot mot den ideala ordningen kommer den förbindas med det onda, det som ska bekämpas. (Ödeen, 1988 s.14) Jag hävdar att det är den demokratiska retorikens livscykel och denna studies normativa premiss. Inledningsvis nämndes Bjereld och Demker som beskrev den borgerliga idépolitiken som historiens slut och det goda samhällets fullbordan. Ödeen menar att det är det som händer när man söker till en förstående lyssnare. Det är en ideal publik som gladeligen tar emot utan att komma med kritiska invändningar. Denna publik av ideal karaktär finns i varje retoriskt vunnen situation. Övertalningen har således lyckats, distansen mellan talaren och publiken har reducerats. Nu är publiken själv bärare av talarens budskap. (Ödeen, 1998 s.80ff) Jag menar att Ödeens resonemang kan överföras på målgruppsanalyser av medborgare där avsändaren, ett politiskt parti söker sig till förstående lyssnare. Vill man få förståelse från barnfamiljer, ge dem mer i barnbidrag.

4.3 Strategisk politisk kommunikation

Den retoriska politiska kommunikationens fokus låg på förändringen. Argumentationen är att om man inte söker förändring utan istället försöker ge människorna hjälp att ge dem vad de vill ha, uppstår en slags falsk retorik och som jag hävdar, något som verkar återfinnas inom den gängse politiska kommunikationens teoribildning. Strömbäck definierar strategiskt användande av kommunikation som att uppnå politiska mål som kan vara olika art. Det handlar kan man säga om att påverka opinionen för att vinna röster eller tillförskaffa sig andra fördelar eller bara som ett mål i sig. Påverkan är i det här fallet är direkt, man kommunicerar gentemot dem vars åsikter man försöker påverka. (Strömbäck, 2009 s.197). Jarlbro exemplifierar med teorier från hälsokommunikation och hävdar målgruppsdefinitionen såsom varande den grundläggande delen i kommunikationen eller att dela in populationen i segment som det också kan heta. (Jarlbro, 2010 s.50) Strömbäck menar också att det inte är särskilt tillrådligt att påverka allas åsikter utan man bör sätta samman människor i strategiska målgrupper. Resonemanget är sådant att möjligheterna att lyckas räknas som större om man använder sig av målgrupper. Det blir också ett sätt att påverka den allmänna opinionen eftersom arbetet med att påverka särskilda målgrupper indirekt kan få det resultatet. Sålunda är dessa strategiskt utvalda målgrupper antingen ett mål i sig eller ett medel för påverkan av

den allmänna opinionen. (Strömbäck, 2009 s.198) Den här studien väcker frågor kring riskerna huruvida dagens politiker slutat vända sig till en bred och sammansatt publik och istället vänder sig till målgrupper med sin strategiska kommunikation. Vilken betydelse får det, idémässigt i alla fall, att ordningen verkar återställd och att det goda samhället redan är fullbordad? Vilka krav på förändring kan komma när dagens politiker här exemplifierat av regeringen som ger och ger, och inte ställer krav på förändring? Ödeen som är dramaturg menar hur man inom teatern anpassat sig till en selektiv marknadsföring för att serva väl definierade målgrupper istället för att vända sig till en bred och sammansatt publik. (Ödeen, 1998 s.98) Liknande utveckling står att finna inom politiken. Strömbäck pekar på de marknadsorienterade partierna som likt företag agerar på kommersiella marknader där man undersöker vad den efterfrågar i form av tjänster eller produkter. Organisationens uppgift blir då att möta marknadens, konsumenternas eller väljarnas behov och önskemål.

Intressegrupper, lokala myndigheter och politiska partier börjar alltmer samla in information i syfte finna medborgarnas behov och att kunna ändra sina beteenden för att möta deras krav för att därigenom kommunicera sin produkt på ett konstruktivt sätt. (Strömbäck, 2009 s.231)

Strömbäck menar att opinionsmätningarna syftar till att få reda på vad olika målgrupper eller folket tycker i olika frågor. Kunskapen blir så viktig för aktören när denna ska besluta vilka frågor som bör fokuseras på eller inte. Viktig information är också vilka målgrupper som är mottagliga för olika budskap. ”Det som framför allt intresserar politiska aktörer är vilka åsikter olika målgrupper har, hur olika målgrupper uppfattar partiernas politik och vilket förtroende olika målgrupper har för partiernas politik på olika områden.”(Strömbäck, 2009 s.209 ff) Strömbäck ställer sig dock själv frågan gällande det ansvar som politikerna har, hur man vänder sig till medborgarna, genom att se dem som viktiga vad gäller samhällsansvaret eller snarare som röstgivare?(Strömbäck, 2009 s.256) Det är vitalt att analysera särskilt i anslutning till tidigare diskussion kring det jämlika röstdeltagandet, där nu medborgarna riskerar att reduceras till röstgivare och inte folkstyrande valbärare. Farhågor bör också resas kring opinionsundersökningarnas validitet. Lewis pekar på hur en tystnadspiral kan vara verksam, vilket innebär en att individ som svarar på en opinionsundersökning inte vill svara på vad denne tycker egentligen och istället svarar som denne tror majoriteten tycker.(Lewis, 2001 s.34) Politisk opinion riskerar därmed att bli ett påverkansmedel i sig och inte ett uttryck för en offentlig debatt.

4.5 Kommunikationens form: Demokrati och kommunikationskanaler

Utgångspunkten är att medborgarnas kommunikation kan betraktas utifrån ljuset av olika grader av deltagande i samhället, såsom det förespråkas i olika demokratimodeller. Man kan uttrycka det som att medborgarna kommunicerar demokratiskt i mindre eller högre grad. På samma sätt kan man uttrycka det som att politikerna kommunicerar demokratisk om man tolkar deras kommunikation med medborgarna utifrån olika demokratimodeller.

Sverige har representativ demokrati. Montin menar dock att det finns inslag av olika demokratimodeller i Sverige vilket redan har berörts. Strömbäck understryker att de olika demokratimodellerna ska betraktas som idealtyper och analytiska förenklingar. (Strömbäck, 2009 s.40) Bengtsson poängterar medlemskapet i EU vilket gör att man borde betrakta Sverige som en internaliserad förhandlingsdemokrati. (Bengtsson, 2001 s.449) Nyckelorden verkar vara förhandling och dialog. Demokratiutredningen påvisar i dokumentet ”Medborgare och Demokrati” närmare sju olika demokratiteorier. Viktiga noteringar om demokratin att den exempelvis borde vara en marknad eller som ett samtal, återfinns här. Det tas upp också upp framtida utmaningar såsom globaliseringen som pekas ut som en brännpunkt i synnerhet vad gäller kulturen, miljön och ekonomin. (SOU 1999:77) Det finns inte utrymme att klargöra hela den snåriga terräng som demokratin utgörs av, istället kommer det tas fasta på några olika teorier med olika drag. Strandbrink och Åkerström menar att en sedvanlig terminologi av demokratisk politik och märk väl, ordning, är som redan uppmärksammas den om politisk jämlikhet. De tillför en dimension genom att påminna om medborgarens relation till staten. Det är uteslutet att det ska förekomma legitima moraliska skillnader vad gäller den relationen medborgare emellan. (Strandbrink, Åkerström, 2010 s.17)

4.6 Deliberativ demokrati

Den deliberativa demokratin, vars tankestoff redan berörts en aning, har just ett fokus på att nå moralisk kunskap, vad som är rätt eller fel och har förstås Habermas som språkrör. Det är en särskild inriktning med en epistemisk karaktär, politiska beslut ska vägledas av moralisk kunskap. Generellt är utgångspunkt inom den deliberativa demokratin att man reflekterar över och prövar olika argument innan man tar ställning. Det offentliga samtalet står i fokus, en del tycker exempelvis att själva poängen med ett sådant samtal är att de enskilda medborgarna

ska formulera självständiga och välgrundade politiska uppfattningar. Syftet är inte att nå total enighet utan själva argumentationen man gör inför en ståndpunkt vilket ska underlätta att bilda sig en uppfattning. Man brukar också diskutera det offentliga samtalets viktiga bieffekt, hur det bidrar till kunskapsspridning och på så sätt ger politisk jämlikhet (Beckman, Mörkenstam, 2009 s.29) Det kan alltså finnas andra vägar att nå politisk jämlikhet än den redan kritiserade valröstjämlikheten. Dock menar inte Habermas att medborgarna verkligen kan komma till ett samförstånd utifrån en gemensam moralisk kunskap. Däremot är det något man kan sträva efter, att det politiska samtalet och politiska institutioner har en prägel av en ideal samtalssituation. Kritik brukar också anföras för att det offentliga samtalet kan skapa politisk ojämlikhet eftersom demagoger och sådana med resurser kan manipulera den allmänna opinionen. Å andra sidan menar Beckman och Mörkenstam, kan det offentliga samtalet möjliggöra att alla kan ta till sig goda argument. De menar att ett ojämnt inflytande som beror på att vissa kommer med goda argument som andra lyssnar på, behöver inte vara ett demokratiskt problem. (Beckman, Mörkenstam, 2009 s.30) Forskarna går inte närmare in på det offentliga samtalets kärna men här tolkas det som ett uttryck för offentligheten vilken kommer att redogöras för ytterligare längre fram. Beckman och Mörkenstam hävdar vidare att poängen är att alla ska kunna ha samma möjlighet att göra sin röst hörd och att beslutsmakten vare sig den är direkt eller indirekt ska delas lika mellan medborgarna. Resonemanget är sådant att om man tycker att demokratiska beslut ska stämma överens med någon form av oberoende kriterium gällande moralisk rimlighet så ska man ju gladeligen ta intryck från de som kommer med kloka åsikter. Betydelsen ligger inte i att de har mer makt än de andra utan på det faktumet att andra väljer att lyssna på dem. (Beckman, Mörkenstam, 2009 s.31)

4.7 Elitdemokrati

I anslutning till de ovan nämnda moraliska utsagorna måste man rimligtvis fråga sig vem ska avgöra vilka åsikter som är kloka? Sådana värderande moralutfall hos medborgarna skulle nog inte falla i god jord inom den elitistiska skolan som är ytterst skeptisk till att moral och högre ideal ska styra politiken. (Beckman, Mörkenstam, 2009 s.24) Montin menar att den elitistiska skolan också kan kallas för valdemokrati och menar att kontakten mellan väljare och valda ska begränsas till att politikerna ska hålla sig informerade om sakförhållandena, lyssna på folkopinionen och kunna motivera de politiska besluten. Det ultimata är förstås inga

kontakter alls i princip. (Montin, 2007 s.149) Schumpeter uttryckte sig om den demokratiska metoden:

”...det institutionella arrangemang för att fatta politiska beslut där individer får beslutsmakt genom att tävla om medborgarnas röster” (Beckman, Mörkenstam, 2009 s.25)

Därför bör det politiska deltagandet uteslutande handla om gå och rösta på valdagen. Man beskriver en funktionell apati som innebär en politisk likgiltighet som då ses något positivt och bra för det demokratiska systemet. Det grundar sig på två saker, dels att det skapar politisk stabilitet och dels det faktumet att medborgaren vanligen är okunnig och inte är i stånd att komma med några konstruktiva inslag. Det är inte realistiskt att tro på ett samröre mellan medborgarnas preferenser och politiska beslut skulle ha någon bäring ur en demokratisk synvinkel. (Beckman, Mörkenstam, 2009 s.25) Vad som är urskiljande mellan medborgaren och politikern här är att den sistnämnde har större förmåga att bortse från själviska intressen. De blir på så sätt de mest lämpade att besluta. (Strandbrink, Åkerström, 2010 s.37) Här återfinns inte heller något krav på politisk jämlikhet. (ibid)

Tidigare har en kundorienterad medborgarprofil nämnts. Beckman och Mörkenstam visar hur den elitistiska skolan betraktar demokratin om en marknad, där politikerna liknas vid producenter och använder medborgarna, som ses som konsumenter, som medel i syfte att vinna makt. Det går ut på att politikerna ger vallöften till väljarna för att få makt. Väljarna i sin tur röstar på partier som åstadkommer den politik de vill ha. För att värva så många röster som möjligt tenderar alla partier att anpassa sig till medianväljarens ståndpunkt på den politiska skalan. Men om demokratin fungerar som en marknad finns det trots allt ett visst mått på rationalitet hos väljarna och de kan också påverka politikens innehåll till sin egen fördel, ungefär som konsumenter kan påverka producenterna att producera de varor som efterfrågas. Därmed kan demokratins värde inte enbart bestå i att den skapar stabilitet och social fred. Demokratin genomför en slags folkvilja med avseende på preferenstillfredsställelse. (Beckman, Mörkenstam, 2009 s.25ff)

4.8 Deltagardemokrati

Ett brett medborgerligt politiskt deltagande står i fokus hos deltagardemokraterna. (Beckman, Mörkenstam, 2009 s.27) Montin påpekar deltagardemokratins förtjänst eftersom den kan ses som ett medel för att åstadkomma bättre och mer legitima beslut genom att medborgarna

själva medverkar i politiska beslutsprocesser mellan valen. (Montin, 2007 s.149) Strömbäck redogör för hur det här deltagandet snarast är att betraktas som en moralisk skyldighet. Demokratins institutioner med dess procedurer behövs men de är svaga och därför behövs medborgarens intresse, engagemang och deltagande. (Strömbäck, 2009 s.55) Det handlar om en moralisk utveckling av individen och inte bara om att fördjupa demokratin. Gould och Pateman ser på demokratin som en slags skola i moralisk utveckling. Då är det inte medborgarnas jämlika maktutövning som står i centrum, utan medborgarnas moraliska utveckling. (Beckman, Mörkenstam, 2009 s.28) Samtidigt tycks återigen den politiska jämlikheten stå i fokus och svårigheterna att uppnå en sådan. Montin åskådliggör problemet med att om man uppmuntrar till politiskt deltagande mellan valen uppstår situationen återigen att det mestadels är resursstarka grupper som kommer fram och försöka påverka politiken. (Montin, 2007 s.150)

4.9 Kommunikationshandlingar

Ovan beskrevs olika demokratimodeller, som jag menar kan komma till uttryck i medborgarnas kommunikation med politiker och övriga medborgare. Detsamma gäller det omvända. Sådan demokratisk kommunikation blir då olika sätt att handla i mitt resonemang. Här tas några andra kommunikationshandlingar upp.

Fiske diskuterar fatisk kommunikation, kommunikationshandlingar som inte innehåller något nytt, inte ger någon information utan använder sig av befintliga kanaler i syfte att hålla dem öppna. Ett hej som inte bidrar med något nytt utvecklar inte relationen om man ska använda sig av Fiskes exempel. Däremot ett uteblivit hej försvagar genast relationen. (Fiske, 1990 s.27) Habermas definierar kommunikation som något ömsesidigt vilket utesluter information och det är inte heller varje överföring av budskap som då kommer i fråga. Dialog kännetecknar det kommunikativa handlandet (Alvesson, Sköldbäck, 1994 s.185) vilket känns igen som en formulering på vad demokrati kan vara. Habermas diskuterar vidare kommunikationshandlingar som framgångsorienterade eller samförståndsorienterade. Den förstnämnda är en strategisk handling och beskrivs som hur rationellt val styrs av regler med dess effekt på en motspelares beslut. Kommunikativa handlingar kännetecknas av att aktörerna inte styrs utifrån egocentriska framgångsskäl. Istället står inbördes förståelse i fokus. (Habermas, 1995 s.99) Habermas understryker att aktörerna i båda handlingsmodellerna har förmågan att sätta upp mål och att handla målinriktat och också har

intresset att genomföra sina handlingsplaner. (Habermas, 1995 s.361) Åkerström menar att de båda typerna återfinns inom samhällskommunikation. Det strategiska handlandet påverkar och har ibland ett manipulerande syfte gentemot mottagaren. Hon understryker vidare att de är legitima i ett demokratiskt samhälle under premissen att både sändaren och mottagaren förstår att båda handlingarna kan förekomma. Premissen kan då sägas härledas från en grundprincip av demokratiskt snitt, om rätten till sann och öppen information. Samhällets ambitioner måste vara att ge utrymme för kommunikativt handlande, oavhängigt enskilda individers eller grupper intressen. Ett sådant handlande kan ge ange färdriktning mot en högre samhällelig nivå av självreflekterande och förståelseorienterat handlande. (Åkerström, 2010 s.229) Habermas talar också om blandformer vilka illustreras med politikerns retoriska beteende där det inte är möjligt att analysera utifrån ett latent strategisk handlande. (Habermas, 1995 s.364) Det innebär att Habermas kommunikativa teorimodell kanske är en smula trubbig för att egentligen kunna användas konstruktivt i den här studien, men har ändå bedömts vara förtjänstfull att använda för att åskådliggöra studiens resonemang.

4.10 Offentligheten som fatisk kommunikation?

Fatisk kommunikation beskrevs ovan som en kommunikationskanal som inte bidrar till någon ny information, däremot fyller den sin funktion som ett upprätthållande av kommunikation på så sätt att sporadiska tillrop krävs för att hålla kanalen öppen. Skulle man kunna betrakta den kanalen såsom ett utrymme för en offentlighet, där man kan sammanföra medborgares politiska engagemang med de politiska institutionerna?

Moral och demokrati dryftades ovan som inslag i några av demokratimodellerna. Bjereld och Demker pekar på just moral som något som värderade politiken under upplysningstiden och hur det kritiska förnuftets betydelse betonades i medborgarskapet. Intellectet skulle vägleda argumentationen i moraliska frågor. Det kritiska förnuftet blir efter Voltaire så att säga en medborgerlig kritik av politiken. (Bjereld, Demker, 2011 s.34) Habermas beskriver den borgerliga offentligheten där privatfolk träffades till allmän diskussion eller till offentlig debatt. Den återfinns i en social sfär mellan marknadsrelationernas samhällsliv och staten. Den utgörs av privat folk som samlas till ett så kallat publikum för att diskutera och kritisera. (Habermas, 1984 s.13) Det heter vidare att den borgerliga offentligheten är ett socialt område för en princip för fastställandet av en offentlig mening eller en allmän opinion. Det allmännas bästa kan fastställas på grund av diskussionen. (Habermas, 1984 s.16) Ovanstående

sfäringdelning kom till under 1700-och 1800-talet. Under 1900-talet skedde så en förändring då indelningen börjar luckras upp genom den allmänna rösträtten, det fasta partiväsendet, parlamentarismen kom till och staten förlorar sin särställning. Det handlar om att statsintresset försvinner och privata viljor och intressen framträder istället. (Habermas, 1984 s.18) Så småningom sker ett förfall av den borgerliga offentligheten då publikums roll förändras sig. Kvar finns inte något kulturellt och politiskt resonerande publikum, istället framträder ett konsumerande enligt Habermas. Avsaknaden av samlingar i salonger och klubbar för att diskutera politiska problem framstår i bjärt kontrast till hur ett nytt publikum nu sitter i en intimsfär och konsumerar istället för att forma och producera. Publikum formas nu och produceras, allmän opinion produceras. (Habermas, 1984 s.21) Vad som tidigare varit format av ett publikum, offentlig mening och allmän opinion och där diskussion förekom, var nu kanaler för organiserade privatintressen. Vad som sker är att intresseorganisationer, etablerade sådana och institutionaliserade masspartier inkorporeras med staten. Det föreligger inte längre någon kritisk diskussion, utan de politiska besluten fattas utifrån kompromisser och överenskommelser mellan sådana organisationer och statens tjänstemän. Medborgarna deltar stundtals men utan att vara processens upphovsmän, istället är de återigen konsument, väljare. (Habermas, 1984 s.22)

Bjereld och Demkers klargör också de, att nya villkor gäller för en gemensam medborgerlighet numera. (Bjereld, Demker, 2011 s.37) De menar att förvisso kommer uttryck för det politiska också idag men att det inte rör sig om en fullskalig gemensam medborgerlig offentlighet då det är så fragmentariskt. Resultatet blir att denna partikulära offentlighet inte förmår göra auktoritativt anspråk på att moraliskt värdera politiken. De demokratiska institutionerna riskerar sålunda att inte länge kunna upprätthålla relationen mellan det politiska och politiken. Bjereld och Demker menar att därför blir den gemensamma medborgerliga offentligheten så behövlig både för det politiska och också som arena för kritik som har karaktären av en moralisk värdering av politiken. (Bjereld, Demker, 2011 s.39)

Bjereld och Demkers farhågor kring medborgarnas begränsade köksbordspolitik nämndes inledningsvis. Den så kallade köksbordsretoriken där man uttalar sig om hur man måste ta medborgarnas egna problem på allvar och lösa vardagens bekymmer, pekar fram emot ett ideal av politiklöshet (Bjereld, Demker, 2011 s.134) De kommer vidare fram till en viktig slutsats när de går genom Habermas tankegods kring den borgerliga offentlighetens nuvarande status i form av ett publikum som konsumerar och reagerar på vad som sägs,

nämmligen det förbjudna att övertyga någon annan. Tyckanden hit och dit är påbjudet däremot att försöka få någon att ändra åsikt, det framställs som auktoritär maktutövning. Medierna i sin tur anklagas för att vara ointresserade av riktiga motsättningar, vilket i sin tur beskylls på kommersialiseringen. (Bjereld, Demker, 2011 s.133) Det här framstår som en stark kontrast till det tidigare nämnda så viktiga kravet på förändringen, övertalningen såsom Ödeen beskrev den och som här hållits upp som den demokratiska idéns primära funktion. Istället är det som Strömbäck beskrev, kutym att tillgodose medborgarnas önsknings, vilket politikerna gärna gör genom att använda sig av målgruppsanalyser för att tillfredsställa väljarnas behov för att på sätt vinna röster vid valen.

Bjereld och Demker hävdar vidare att det är inom det politiska som den nya medborgerliga offentligheten bör utvecklas. Inspirationen är hämtat från Habermas tankar om den borgerliga offentligheten där det kritiska och rationella samtalet stod i fokus. Det som eftersträvas är utvecklandet av ett gemensamt kritiskt förnuft som självvårdligt utvärderar politiken utifrån en moralisk rätt. (Bjereld, Demker, 2011 s.154) Vilka möjligheter har en sådan gemensam medborgerlig offentlighet? Bjereld och Demker menar att en sådan kan ge upphov till oväntade och slagkraftiga allianser som kan se helt annorlunda än de vanligen gör. Sådana skulle kunna ge ökad tyngd vad gäller trovärdighet och utmana ensidigt partibaserade allianser, eftersom förändringen som eftersträvas inte ser till ett gynnande av en eller annan aktör. Grundtanken är att för att man ska kunna utveckla en gemensam offentlighet måste det politiska vara med och då krävs det att de ideologiska motsättningarna konfronteras öppet. De mest djupgående konflikterna kan inte nonchaleras, för då kan inte samhället utvecklas. Sådana ideologiska och sociala konflikter måste tas itu med, för det skulle leda till nya lösningar, en utveckling och visioner om ett gott liv. (Bjereld, Demker, 2011 s.155) Här återfinns kravet på förändring i likhet med Ödeens retoriska demokratimodell. Åkerström använder sig också av Habermas tankegångar. Hon menar att publikens roll framhävs såsom varande sväljande och väljande av färdigtänkande idéer och förslag som läggs framför dem. Offentligheten uppbär medborgare som konsumenter där offentligheten får funktionen av en publikcentrerad plats där prestige är ständigt förekommande och inte kritik som det bör vara. (Åkerström, 2010 s.227)

5. Resultat och analys

Här återges delar av det empiriska materialet och diskuteras utifrån i teoriavsnitt av tidigare forskning. Extern teori och forskning har tillfogats för att belysa olikheter som har framkommit under analysen. Resultatet är indelat i teman som utkristalliserats sig ur teorierna och genom intervjuerna. Respondenterna är engagerade medborgare och nya politiker som tidigare varit engagerade medborgare och numera är verksamma i Söderslättspartiet. En etablerad politikers röst finns också med.

5.1 Förändring och kommunikationshandling

Kommunikationshandlingar kan som tidigare beskrivits, ta formen av kommunikativa sådana eller strategiska. De senare karaktäriseras av framgångskalkyler och de förstnämnda är förståelseorienterade. Det som startade medborgarnas engagemang var en översiktsplan som visade hur en ringled skulle byggas mitt på Söderslätt och därigenom placera byn Skegrie mitt emellan två stora motorvägar. Inledningsvis var det också medborgare på Östra stranden i Trelleborg som främst skulle påverkas av en utbyggnad av hamnen österut. Så här beskriver en medborgare hur denne inledningsvis fick höra talas om planerna i kommunen:

”Det började med att hamnen anordnade några samrådsmöten. Offentliga möten. Det verkade intressant så jag gick dit. Så upptäckte jag att hamnen planerade för sin utbyggnad. Och staden planerade i någon mån för sin stad, men det hängde inte ihop. De hade inte tänkt på att trafiken går igenom staden och ska ut igen på andra sidan. Det var en stor lucka där. Så började det väl. Jag tyckte de planerade på ett sätt som inte var rätt och bra.” Ralf

Åkerström beskrev hur medborgare väljer att engagera sig utifrån intressen och hur den kommunikationen kan ta sig uttryck i form av protester. Ralf bor vid östra stranden i Trelleborg där man planerar en ringled och en utbyggnad av hamnen kommer att hamna nära. Det finns förstås då ett eget intresse att driva frågan. Samtidigt kommer hela staden att påverkas, vilken typ av kommunikationshandlingar handlar det egentligen då om?

En annan medborgare beskriver strategin att samla andra kring frågan om en ringled på Söderslätt:

”När man vill påverka ett politiskt beslut så är det mängden människor som tycker något som är det avgörande. Annars känns det som de tycker, det här är bara en enskild angelägenhet för mig som person, jag är inte sugen på att ha lastbilar utanför mitt privata köksfönster, vilket kanske var det första, ja startpunkten att vi skulle dra igång det här, var att det drabbade oss själva. Men när såg närmare på det, såg man att det drabbade många andra och naturen och kulturmarken. Så det som egentligen började som en privat åsikt, om mitt eget boende, det växte ju till att man insåg att det var stort och att det kommer påverka för all framtid. Har man väl byggt en motorväg så river man inte upp den.” Olof

Upproret tar sin utgångspunkt i det privata. Liksom i Ralfs fall, kommer Olof att drabbas av kommunens utvecklingsplaner. Det här går att betrakta utifrån Habermas syn på det strategiska handlandet: rör det sig om en privat framgångskalkylering? Samtidigt måste jag också ifrågasätta kommunens egna motiv, vilka bakomliggande motiv har man och vilka rättigheter har man som politiker? Olof känner att det inte är någon bra metod att själv protestera gentemot kommunen utan beslutar sig för att göra gemensam sak med andra som kommer att bli drabbade samtidigt som en insikt börjar växa fram: är det en mycket större fråga än utsikten från hans köksfönster? Vad Olof och Ralf skulle kunna anföra är rätten till sann och öppen information, i det här fallet från kommunen som inte tycktes villiga att informera särskilt mycket om framtidsplanerna. Samtidigt är det värt att notera, att i en tid där individen står i fokus, går plötsligt medborgare samman i en kollektiv kamp.

Så småningom bildas aktionsgruppen Bevara Söderslätt som sedan inbjöd till en paneldebatt. En engagerad medborgare beskriver mötet:

”Det var bra, där märkte man faktiskt att det var politiker som tog intryck. Särskilt minns jag att det var en från NN som verkligen tog intryck. Under paneldebattens gång så märkte jag att denne var väldigt försiktig. De andra politikerna visade ganska tydligt sina åsikter. Politikern var ju egentligen med på det men under mötets gång blev det tydligare att denne tyckte att man faktiskt behöver reflektera över det här djupare och att det finns aspekter i det här som borde beaktas mer. Politikern tyckte också att vi var ju egentligen inte med på det här från början, lite ursäktande och så. Efteråt kom politikern fram till mig. Det var för att jag hade ställt några frågor med moraltema. Det här med tomterna, att de(kommunen) har sålt så mycket tomter i ljustet av den gamla planen(översiktsplanen). Sedan också det moraliska i att om man bosätter sig, om man köper hus nära en befintlig vägsträcka då vet man att det är trafik där och att det kan bli mer, för det är ju redan ett stråk. Men om man väljer att flytta ut på åkrarna som vi

gjorde, känns det på något sätt, ja omoraliskt, eller jag vet inte om jag sa det så, jag vet inte. Men på något sätt fick jag till det, så politikern tyckte det var två väldigt jobbiga moralfrågor jag ställde, men politikern, alltså med respekt, kände att denne inte kunde svara på dem, det var ju för att politikern kände att de träffade rätt. Det tyckte jag kändes rätt bra, inte för att jag ville trycka dem mot väggen eller hänga ut någon, utan bara för att dem att tänka till” Anders

Här är både sändare och mottagare i samförstånd, i ett kort ögonblick. Det finns inget krav på framgång hos sändaren gentemot mottagaren, så som det skulle ha varit om det vore en strategisk handling med Habermas språkbruk. Medborgaren är nöjd med att ha nått fram till inbördes förståelse, i enlighet med en kommunikativ handling som just kännetecknas av frånvaron av egocentriska framgångskalkyler. Det tycks inte heller finnas någon bakomliggande strategisk politisk kommunikation hos mottagaren, utan denne kommer av sig och blir föremål för retorisk påverkan, genom medborgarens krav på förändring.

Deltagardemokratin trycker på att man ska fördjupa demokratin genom ett brett medborgerligt deltagande och med förhoppning om ett moraliskt utvecklande av individen. Här är det medborgaren själv som åberopar ett moraliskt argument som strategi för att få politikerna att lyssna. Medborgaren tycker sig förnimma ett gensvar hos en politiker som tycks gå utanför sin gängse traditionella politikerroll då denne tycks bli tagen på sängen av moralaspekten som medborgaren anför. Den deliberativa demokratin menade att just moralen ska vägleda politiska beslut och kanske höll den just på att vägleda politikern.

Ödeen beskrev en retorisk kommunikationssituation där man riktar sin övertalning mot en bred och sammansatt publik, med krav på förändring, vilket kan beskrivas som studiens demokratiska premiss. En medborgare beskriver den strategi som denne och några gelikar i hamngruppen företog sig:

”Så kom vi fram till att vi skulle göra ett offentligt upprop. Vi skrev till ett utskick till kommunfullmäktiges ledamöter. Vi skrev tre brev inför när de skulle fatta beslut i fullmäktige, där vi bönade och bad. Vi skickade det hem till dem, de fick breven hemma på köksbordet, för vi ville verkligen inte att de skulle komma bort.” Ralf

Ralf poängterar att alla fullmäktiges ledamöter mottog breven, ingen urskiljning gjordes med avseende på partitillhörighet eller annan särskiljande gruppanalys. Man vände sig till en bred och sammansatt publik med krav på förändring. Bjereld och Demker pratade vidare om köksbordet där politiken riskerar att fastna och inte komma längre. Här blir plötsligt bordet en

retorisk poäng, man låter politikerna få ett brev hemskickat till sig, hem till köksbordet. Man vänder på hela köksbordsmetaforen eftersom ett brev inkommit till en politikers hem, också det är att betrakta som offentligt, enligt offentlighetsprincipen. Medborgaren svarar sedan på vilken respons protesten fick:

”Vi störde dem lite, de tyckte vi var påstridiga. Och kanske blev det en viss politisk splittring. Alltså en sådan här medborgaryttring som det här var, kunde ge möjlighet för ett parti i opposition att hugga på. Då har de, då kan de liksom konfrontera de som styr. Det gäller ju att hitta bra frågor och gå emot, opponera mot de styrande, för då reagerar de så gärna. Men i det här fallet, så var, som inte så sällan, moderaterna och socialdemokraterna på samma linje.” Ralf

Istället för att anamma frågan och ta tillfället i akt att göra uppror mot den styrande makten, så gör oppositionen inget väsen av sig. För man sitter i samma båt som de som styr.

Socialdemokraterna sitter med i hamnens styrelse, och hamnen ägs i sin tur av kommunen. De båda blocken i Trelleborgs hamn delar inte på makten men de har uppnått ett samförstånd i hamnfrågan. Det är i ideal allians som tycks motverka alla krav på förändring.

En medborgare berättar om paneldebatten som Bevara Söderslätt bjöd in till och där politiker fick ge sin syn på den planerade ringleden samtidigt som de också fick chansen att lyssna på argument från invånare på Söderslätt och medlemmar ur aktionsgruppen:

”Sedan hade vi en paneldebatt på skolan där vi bjöd in partierna. Det var ju också en valfråga, vilket parti vill man rösta på? Om man känner att det här en otroligt viktig fråga och inte vill ha den här motorvägen då måste vi få veta det, vilket parti tycker som vi? Olof

Här inbjuder Bevara Söderslätt till ett offentligt samtal kring deras sakfråga samtidigt som de vill sprida kunskap om partiernas politik. De tar på så sätt på sig rollen som kunskapspridare. Inom den deliberativa demokratin var ju en viktig bieffekt i det offentliga samtalet, ett epistemologiskt drag vilket kan påverka den politiska jämlikheten. Överhuvudtaget var aktionsgruppernas strategiska kommunikationsinsatser av sådan karaktär. De spred flygblad, skrev debattartiklar och pressmeddelanden, använde sig av sociala medier, och framför allt träffade de andra människor. Olof svarar på frågan huruvida kopplingen till politikerna var självklar:

”Ja, inte bara för mig, utan för alla i gruppen. Vi var väl fem sex stycken i den här gruppen, som också fick ett namn, Bevara Söderslätt. I de diskussioner, vanliga köksbordsdiskussioner, så dyker det ju upp alla de här aspekterna på ett och samma problem. En av dem var att få med partierna. Vi ville hålla mötet så neutralt också. Det var inget protestmöte mot ringleden. Som

nätverk ville vi inte tydligt poängtera att vi var emot, utan vi ville ge alla en chans att förklara hur de (partierna) tyckte. För att få så ärliga svar som möjligt av politikerna. Och för att inte stänga ute de som vi bjudit in på mötet, alla ska känna sig välkomna, vi ville diskutera förutsättningslöst och inte bara ha redan frälsta där. Vi ville ha in alla.” Olof

Strategin som Bevara Söderslätt använder sig av kan beskrivas utifrån den retoriska kommunikationsmodellen som Ödenn betecknar som en genuint retorisk situation. Det är ingen målgruppsanalys som legat till grund för hur de ska kommunicera med de olika partierna. De bjuder in företrädare för alla partier och vill inte bara ha redan frälsta där, ingen ideal publik efterfrågas. I den här kontexten blir de istället, publiken, en sammansatt och blandad sådan som ska få ge sin syn på den planerade ringledden och som också själva ska få lyssna på argument för varför den idén inte är så bra, själva retorikövertalandet. Argument som alla i publiken kan ta del av, kommunikation med hög redundans. Det är ingen publik av likar, vilket också är en medveten strategi av aktionsgruppen. Här kommer också köksbordsmetaforen återigen till uttryck. Hur medborgare samlats i köket för att dryfta frågor och spörsmål. Frågan har dock lyfts från köksbordet till ett offentligt möte. Medborgaren fortsätter med att beskriva strategin de hade för att nå förändring och pekar samtidigt på politikernas oförmåga att informera:

”Där finns det mycket att göra. När man faktiskt lägger ett sådant stort och tungt förslag ska man ge ordentlig möjlighet för folk att vara med och ta ställning till det hör förslaget. Jag tycker inte man är särskilt bra på att informera. Visst, det kan stå en annons i Trelleborgs allehanda att byggförhandlingarna finns på Rådhuset en viss tid. Men alla har inte lokaltidningen och alla kan inte komma till rådhuset. Och där känner ju vi, att vi tog det som vår uppgift i gruppen att se till att översiktsplanen kom och hängdes upp på skolan och den fanns också att läsa på affären. Det borde politikerna också ha tänkt på. Nätverkets tydligaste uppdrag var ju att så många som möjligt skulle få ta del av den. Det är ju många som inte vet om det här, har man inte läst den här artikeln i tidningen så kan ett sådant här stort beslut bara hända.” Olof

Aktionsgruppen har nu tagit sin egen köksbordsdiskussion vidare, de har spridit informationen, det vill säga översiktsplanen, till sina medborgarkollegor, de har skapat opinion. Medborgarna kan sägas kommunicera en deltagardemokratisk praktik vilken kan leda till att ge legitimitet åt politiska beslutsprocesser. Deltagandet kan ses som en moralisk skyldighet. Ingen av de intervjuade uppgav någon moralisk aspekt på sitt engagemang, däremot hade alla nästan uteslutande erfarenheter av att delta i olika föreningar och organisationer av olika slag. Kalle, en ny politiker, beskriver ett tidigt politiskt uppvaknande

och blev tidigt varse om demokratiska frågor. På frågan hur han upplever den politiska demokratin idag svarar han:

”Det är ingen demokrati, vi har ingen demokrati, vi håller på att urholka demokratin till maktpositioner. Och då kan vi se på, oavsett vad det är, så tror vi att vi ger folket, ja lite dusörer som kanske din familj behöver och då tycker du, ja det är ganska bra.” Kalle

Inledningsvis diskuterades det, hur dagens politiker och medborgare inte ställer krav på förändring utan hur de förstnämnda istället försöker ge folk vad de vill ha. Det överensstämmer också med den strategiska politiska kommunikationens jakt på målgrupper för att veta vad folk vill ha. Det finns inget krav på förändring hos politikerna, om något ska ändras, så är det deras egen politik så att den passar bättre ihop med vad folket verkar vilja ha. Det är också en elitdemokratisk modell i bemärkelsen att medborgarna ses som konsumenter som kan köpas med vallöften i syfte att erhålla makt. Den demokratiska folkviljan blir en preferenstillfredsställelse. En medborgare diskuterar vidare kring begreppet demokrati och menar att det kanske bara är Vänsterpartiet som kan uppnå någon ideologi att locka väljare med:

”Ska omsätta det i enkla i ord: öppenhet delaktighet, och samspel. Sakfrågorna i första hand, det ideologiska spelet är över. Det visas i all tydlighet på riksplanet. Miljö är idag en sak-och överlevnadsfråga. Det var en gång en grön ideologi. M har tagit S roll som medelklassens förespråkare. Otänkbart för 20 år sedan. S- ja, vad står de för? KD och C räknar jag inte. Däremot kan V skapa anhängare via ideologi.” Maria

Medborgaren beskriver utvecklingen från förändringsbenägna ideologier till en sakpolitik som också Bjereld och Demker var inne på. Demokratin som beskrivs är av deltagande karaktär. Medborgaren tycker samspel och öppenhet ska vara ledord vilket också beskriver en deliberativ demokrati. Här finns inget krav på förändring och konflikter, ideologin är ju överspelad. Det vittnar om en tynande tid för partierna.

5. 2 Demokrati som politisk kommunikation

Medborgarnas kommunikation gentemot politikerna kan betraktas övergripande från hur man interagerar utifrån några olika demokratiskolor. En ny politiker förtäljer vad denne anser är demokrati:

”Att lyssna på någon är ju demokrati. Du ser, du hör och jag pratar. Lite grann av det här har vi tutat i alla medborgare, du ska inte tycka för mycket högt, för då är du obekvä. Att lyssna som politiker är en bra fördelning av demokratin. Därför att du har något att förmedla till mig, som politiker, som jag sen i sin tur ska ta med mig till alla andra politiker men det finns inte” Kalle

Kommunikationen mellan medborgarna och politikerna, där den förstnämnda kan vara sändaren av ett budskap som politikern är mottagare av, det är demokrati för Kalle. Budskapet han får vill han sedan sprida vidare bland andra politiker i kommunen men där tar det stopp. Det finns inget intresse upplever han. Här framstår Kalle som en politiker som gärna vill ha deltagande medborgare då han tycker det handlar om en fördelning av demokratin. Utifrån den deltagande demokratiskolan betraktas just medborgarna som ytterst vitala bidrag till institutionerna, utan dem finns knappast någon bärighet. Kalle upplever dock glastaket inom den lokala politiken, ingen tycks villig att diskutera medborgarnas spörsmål som han gärna delar med sig av. Det går att tolka på två sätt, antingen finns det elitdemokratiska drag hos övriga partier som menar medborgarna ska tåga still eller så handlar det om ett frostigt bemötande av själva Söderslättspartiet från övriga etablerade partier. Man kan nästan misstänka att så är fallet när Kalle fortsätter att berätta:

”Det man då kallar demokrati i vår lilla kommun, man ser till, trots att vi sitter med tre mandat, fjärde största partiet i kommunen, att vi inte fick tillträde till nämnderna. Man utesluter alltså partiet för att vi är obekväma, kommer med bra förslag, kritiserar det som är dåligt. Den demokrati som man har då här i den lilla kommunen, är att då att man puttar bort oss.” Kalle

Söderslättspartiet är ett parti som bildats av några erfarna politiker, men mestadels av engagerade medborgare sprungna ur de två aktionsgrupperna Bevara Söderslätt och Hamngruppen. Risker verkar uppenbara att de fortfarande betraktas som just bara medborgare och i tradition med vad en elitistisk demokratisyn säger, kan därför inte komma på tal om att styra då ingen sådan kunskap finns. En etablerad politiker ifrågasätter just Söderslättspartiets demokratiska alibi:

”Söderslättspartiet är ett lokalt enfrågeparti. Det gör att de tar ställning i fråga efter fråga, utan någon egentlig förankring i förhållande till sina väljare. Det kan nog tyckas vara väldigt

demokratiskt att det är så lätt att starta ett lokalt parti och komma in i fullmäktige, men att styra en kommun är ett stort ansvar. Det krävs mer än en åsikt i en fråga. Deras väljare kan inte veta vad de tycker i andra frågor än just den som de blev invalda för.” Linda

Poängen som Kalle i Söderslättspartiet just gör, är att han har kontakt med medborgarna och vet exakt vad de vill i olika frågor, något som Kalle gärna vidarebefordrar till Linda, enligt citatet längre upp. Linda borde vara öppen för en sådan deltagande och deliberativ demokratimodell eftersom hon faktiskt poängterar att man ska ställning utifrån en förankring till sina väljare. Det är tvärt emot en elitistisk demokratisyn som hävdar att idealet är ingen kontakt alls mellan medborgare och politiker. Om så ska ske räcker det med att hålla sig informerad om sakförhållandena, lyssna av folkopinionen för att sedan kunna motivera varför man sedan beslutade som man gjorde. Fundamentet för Kalles upprop av mer deltagande i demokratin i kommunen finns således. Vidare ifrågasätter Linda att det ska vara enkelt att starta ett politiskt parti, eftersom det är ett tungt ansvar att styra en kommun. Här framstår det som Linda menar att det finns skillnader mellan medborgarnas rätt att delta i fria val beroende på om man startat ett nytt parti eller om man är medlem i ett etablerat parti. Vilka skillnader kan upphäva den demokratiska politikens främsta kännetecken, den politiska jämlikheten? Vad som blir sagt är att vanliga medborgare inte bör få komma till makten, det kräver ett särskilt ansvar vilket målar upp en förklenande bild av medborgaren och dennes förmåga till styrande. Plötsligt är Linda en elitdemokrat, då den skolan menar att medborgaren för det mesta är väldigt okunnig och sällan förmår att bidra med något. Det visar om inget annat, i enlighet med forskningen, att det inte finns någon renodlat demokratisk tankemodell. De går gärna in i varandra. Kalle får fortsätta utveckla sitt resonemang kring hur demokratin hade kunnat fungera lokalt:

”I kommunen ska man bara lyssna på sig själv. Man är i sitt ego. Om man inte varit i sitt ego, och trott på demokratin ur ett bredare perspektiv, då hade man tagit alla partier och satt alla i en sal och diskuterat, är det här bra för medborgarna i Trelleborg? Och då lyssnar man därför varje politiker som sitter där träffar sina medborgare och då diskuterar man och kommer fram till bra beslut. Och det behöver inte vara ett S-förslag utan hela kommunen, politikerna, gemensamt har kommit fram till, för medborgarna, att satsa på 22 elever i skolan exempelvis. Det är demokrati.”
Kalle

Här målas ett scenario upp där argumentation står i centrum och där hela kommunen, tillsammans med politikerna, diskuterar vad som blir bäst för Trelleborgs medborgare. Det

blir ett offentligt samtal där det enligt den deliberativa demokratiteorin ska finnas utrymme för att ge medborgarna möjlighet att själv nå genomlysta politiska ståndpunkter. Linda som ovan uttryckte en skepticism gentemot nya partier med vanliga medborgare vid rodret menar att Trelleborg faktiskt visst mobiliserar sina invånare

”På olika sätt kan medborgarna involveras i processerna mellan valen. Givetvis finns det formella krav i till exempel planfrågor, men jag tycker, och vi har gjort det vid några tillfällen, öppnat upp för Trelleborgarna möjligheten att tycka till kring utredningar, låtit Trelleborgarna vara en del i remissförfarandet även om de formellt sett inte varit remissinstans. Det är ett sätt att öppna upp för dialog och ge medborgarna möjlighet att komma med synpunkter innan beslut fattats i en fråga. Däremot tycker jag det är viktigt att klargöra i processens början att det handlar om att låta medborgarna vara med och tycka till, men att besluten tas av de valda representanterna. Det är så klart också viktigt att partierna har en öppen hållning till väljarna även mellan valen. Partierna ska ständigt lyssna på sina egna medlemmar, men även ha örat mot marken och lyssna kring vad medborgarna tycker i olika frågor och sen väga in detta i beslutsfattandet.” Linda

Linda uttrycker här en möjlighet för alla medborgare i Trelleborg att kunna tycka till i olika utredningar, vilket i deliberativa termer kan översättas till att alla faktiskt har kunnat göra sin röst hörd och att beslutsmakten åtminstone indirekt ska delas lika mellan medborgarna. Linda poängterade ju att de valda representanterna sedan tar besluten. En farhåga inom den här demokratimodellen är att ett sådant här offentligt samtal kan störas och manipuleras av resursstarka individer. Rädslan för ett sådant scenario delas av en engagerad medborgare:

”Direkt demokrati innebär bara att de som har tid och ork att skrika mest och högt är de som får sin vilja igenom. Jag anser inte att det finns fog för att direkt demokrati kommer att ge större nöje och nytta för gemene man, utan endast för dem som är de mest aktiva förespråkarna för en sådan: nämligen de som inte fått som de vill i samband med de val som genomförts i den representativa demokratin och har tid och ork att vara de som skriker mest och högst. Demokrati ska vara en möjlighet att ange riktning genom röstning vid allmänna val. Det kan naturligtvis anses vara demokrati att tvinga folk att ta ställning till ditten och datten jämt och ständigt, men jag ser det som varken önskvärt eller praktiskt genomförbart.” Anna

Anna ser en uppenbar risk för politisk ojämlikhet och menar att det räcker att rösta vilket ger en fingervisning om hur man tycker. Beckman och Mörkenstam menar att sådan oro är obefogad eftersom ett offentligt samtal faktiskt ger tillfälle för alla att lyssna på goda argument, även om de bara kommer från några individer. Det behöver inte vara ett demokratiskt problem. (2009) Anna var en engagerad medborgare och deltog i upproret mot

en planerad ringled på Söderslätt och får därför en följdfråga varför hon då valde att aktivt protestera mellan två val och om hon anser det är ett demokratiproblem:

”Det är inget demokratiproblem för mig, så. Däremot är det ett problem för mig eftersom jag inte vill ha en ringled norr om mig och inte heller är intresserad av att använda skattepengar för en ringled som inte behövs för en hamn som jag anser borde läggas ned alternativt skeppa iväg sin last via järnväg. Jag tycker alltså det är en usel investering, men det innebär inte att det är ett demokratiproblem.” Anna

Anna ser inte sin protest som ett demokratiskt problem eftersom hon tidigare menat att det räcker att rösta. Nu har hon dock varit engagerad i en sakfråga så frågan ställs igen, varför hon valt att engagera sig:

”Jag ifrågasätter om det är meningsfullt att kommunicera med politiker och tjänstemän eftersom jag tror att påverkansgraden är låg. Politiker försvarar partilinjen, tjänstemän anser sig bara fylla sin uppgift. Båda skyller på varandra när det går fel och ingen vill ta ansvar. Det mest lämpliga är att lokalt rösta på något parti som redan från början engagerar sig i de frågor som man själv anser är viktiga, då är chansen störst att det blir som man själv önskar.” Anna

Äntligen börjar det uppdragas varför hon hennes engagemang startade fastän hon kunde ha väntat till valet 2010 och göra sin röst hörd. Hon ifrågasätter förmodligen de etablerade partiernas ovilja att ta till sig frågorna kring hamnen och den planerade ringleden och menar också att det är lönlöst att försöka påverka dem. Istället verkar Anna ha fått upp ögonen för Söderslättspartiet som är ett lokalt verkande parti som anammat frågorna och valet närmar sig, vilket tycks vara hennes melodi, en valdemokrati som också den elitistiska skolan brukar kallas. En annan engagerad medborgare, Ralf uttrycker sig så här vid en kortare fråga om medborgarnas låga politiska engagemang, om man nu kan kalla det för det, eller om det är ett uttryck för, i likhet med Annas tilltro till de allmänna valen som fullt fungerande demokrati, om det räcker med att rösta:

”Från politikerhåll är det ganska bekvämt att medborgarna inte är engagerade. För då gör de som de vill.” Ralf

Den elitistiska demokratimodellen beskrev det här som en funktionell apati, en politisk likgiltighet som gynnar demokratins process och bidrar till politisk stabilitet och, vilket redan har nämnts, exkluderandet av icke dugliga medborgare inom systemet. En engagerad medborgare beskriver kort ett möte med en tjänsteman från Trelleborgs kommun i ordalagen att denne förmodligen trodde invånaren inte riktigt förstod något av en pågående process de

båda hamnat i. Hall parafraiserar nästan ordagrant Ralfs citat ovan gällande politiker, men nu är det just tjänstemän det handlar om:

”För det andra anser jag att det överlag bör finnas politiska styrelser i närheten av den operativa verksamheten. Många tjänstemän vrider sig kanske i plågor när de hör detta. En entydig erfarenhet från landsting och kommun säger det var ett elände förr, när politiker skulle ha synpunkter på varje fråga. Jag menar att vi inte ska lyssna på denna tjänstemannainvändning. Givetvis vill de bort från en politisk ingripande styrning, för då kan de göra som de själva vill.”(Hall, 2012 s.304)

På samma sätt som elitdemokratien värdesätter politisk stabilitet och inte behöva ha massa medborgare som springer runt och tycker hit och dit, på samma sätt verkar tjänstemännen vilja vara i fred för politikerna. Hall menar att demokrati inte är effektivt, exempelvis ska mål vara entydiga och mätbara vilket försvåras när de återfinns i en demokratisk verksamhet. Han ser risker med utvecklingen i kommunerna mot stora koncerner vilka är svårkontrollerade för företrädesvis fritidspolitikerna. Ökad tjänstemannastyrning i kommunerna kan ge resultatet att inget demokratiskt ansvar kan utkrävas från dessa samtidigt som deras makt utökas.(Hall, 2012 s.299) Lindén menar att NPM-modellerna blir ett sätt för kommunen att komma bort från politiken, det snarare underlättar om cheferna med deras profession får bestämma. Den demokratiska politiken upplevs som besvärlig av de kommunala cheferna. (Hall, 2012 s.300) Åkerström visade just i sin forskning i några skånska kommuner hur man behandlade demokrati lite som man ville, vilket nämndes inledningsvis. En ny politiker i Söderslättspartiet menar tvärtom att det finns uppenbara risker med demokratin sett ur politikernas ansvarsområde:

”Det var under min värdighet att bli politiker och så tror jag många i näringslivet tänker. Det var bara svammel. Man gjorde aldrig några analyser. Man gjorde aldrig några handlingskonkreta handlingsplaner. Man satte inte upp några målsättningar, om de gjordes så gick de inte att mäta. Till exempel, alla i Trelleborg ska kunna simma, jamen hur mäter du det? Det har inte satts upp någon metod att mäta det. Det är det som är den stora skillnaden mellan näringslivet och politiken. Det är ett gäng glada amatörer. Klart det ska vara lekmannainflytande, men det har gått för långt i samhället.” Elin

Här är det tvärtom en märkbar oro för hur politikerna verkligen kan handskas med demokratin utifrån en styrande aspekt, för att inte tala om ansvaret om att styra en kommun, om man minns Lindas uttalande tidigare. Här är det istället en nybliven politiker med ett förflutet i näringslivet som oroar sig för hur det står till med demokratin och de styrandes tillstånd i

kommunen. Det ställer plötsligt den elitdemokratiska demokratitraditionen på ända, plötsligt börjar medborgarna att oroa sig över politikerna. Samtidigt som Elin också oroar sig över just medborgarnas låga engagemang, men nu handlar det inte om att medborgarna måste hålla sig borta från politiken:

”Jag har en känsla av, väljare, oavsett var de befinner sig, så är det inte så engagerade. Det är för att frågorna ligger utanför deras horisont att påverka. Företagsekonomi, statliga spörsmål och nationalekonomi, handlar det ju om. Jag brukar säga att alla borde läsa 5 poäng nationalekonomi innan man får lov att rösta. När man inte har den kunskapen, då är allt svart eller vitt. Det gör att man inte kan tränga in i frågorna.” Elin

Lundquist menade att forskningen inte entydigt kan ge svar på varför det politiska engagemanget är så lågt. Elin framhåller här ett utanförskap som bottnar i kunskapsluckor som en möjlig anledning. Det kan vid första anblicken verka som en elitisk syn på medborgaren som inte ses som kvalificerad nog att rösta. Dock ska ju medborgarna bara temporärt uteslutas från de allmänna valen, istället ska de utbildas för att på sätt kunna göra sig mer betjänt av sitt röstande. Några företrädare för den deltagardemokratiska teorin såg just demokratin närmast som en skola, då med fokus på moralisk utveckling. Här är det istället en kunskapsutveckling som efterfrågas.

5.3 Alternativ handlingsväg: Söderslättspartiet

Åkerström visade hur kringskuren medborgarnas chanser att genom kommunikation påverka den politiska praktiken var. En medborgare uttrycker sig om deras insatser i aktionsgrupperna.

”När man känner att de svarar med sina gamla argument och inte riktigt tar in de nya motargumenten som vi lyfte fram utan de var så fast i sitt ställningstagande. Det är ju frustrerande. Men sedan å andra sidan, det kan man ju inte heller klaga på. Jag menar demokratin är ju så. Alla behöver inte tycka som vi, det får vi acceptera. Men det kändes efter mötet väldigt positivt, att de någonstans ändå hade lyssnat och att de insåg att de finns många människor som inte tycker som dem.” Anders

Den nya politikern upplever att kommunikationshandlingen de fick till stånd genom paneldebatten och annan strategisk kommunikation stundtals präglades av samförstånd och dialog, men sen hände inte så mycket mer. Medborgaren fortsätter:

”Men sen när man ser tillbaka på resultatet, på utvecklingen så kan man ju tycka att det är rätt sorgligt för man blev ju rätt besviken för när de sedan kom med en ny ja, i samrådsförfarandet, under våren fick man skicka in en ny omgång och det gjorde vi på nytt. Sedan vägde de samman allt detta och kom så med ett nytt förslag på en översiktsplan som var nästan helt identisk som den första. Då blev vi besvikna. Då kändes det som det inte gjort någon skillnad alls. Det var i det vevan, tror jag, diskussioner började föras om att starta ett politiskt parti. För det hjälpte ju uppenbarligen inte, våra medborgarröster” Anders

Det här kan man diskutera utifrån Åkerströms resonemang att politikerna knappast utifrån valen kan veta vad medborgarna har för åsikter i sakfrågor. Här har politikerna fått reda på vad de berörda medborgarna har för åsikter i en fråga vilket inte hindrar dem att besluta som de själva vill ändå och signalera om att medborgarnas röster bara är intressanta när det är val. Det bekräftar hur partierna inte lyckas ta tillvara på medborgarnas samhällsliga engagemang. För de engagerade medborgarna tycks en alternativ handlingsväg stå öppen, att starta ett nytt eget parti. En medborgare säger:

”Det var nog den enda vägen att gå, att faktiskt ge sig in i politiken och börja försöka påverka, så att vi spelar på samma planhalva, i samma division.” Olof

Ur ett kommunikationsvetenskapligt perspektiv skulle man kunna beskriva det som att sändaren plötsligt själv ställer sig på mottagarens sida, mötet som beskrevs i inledningen, mellan medborgaren och dennes engagemang gentemot politiska institutionerna, blir plötsligt inget möte utan ett upptagande av engagemanget i dessa institutioner. Habermas offentlighetstanke självutplånas. Sedan blir liknelsen att spela i samma division ganska ironisk när man hör de nya politikerna i Söderslättspartiets utsagor om de etablerade politikerna:

”Det är väl det som är problemet i politiken. Man får inte de här topparna, samhällets toppar, de klokaste personerna att engagera sig i politiken. De blir gärna lite sämre kvalitet på valen.” Lisa

Här är det istället politikerna själva som ifrågasätts. Åkerström pekade på hur medborgarna framställdes som mindre vetande och hur kommunfullmäktige var de som innehade rätt kompetens vilket också beskrevs som en strategi för att hålla medborgarna utanför beslutsprocessen. Sådant förfaringssätt är brukligt att nagelfaras i politisk teori, huruvida de

engagerade medborgarna har den kompetens som krävs. Här är rollerna plötsligt ombytta, en ny politiker uttalar sig:

”Du måste skicka in ditt cv om du ska söka en tjänst och visa att du är yrkesduglig, att du har klokhet och kunskap på hög nivå. Som politiker kan du sitta med utan att ha en aning om vad det handlar om, till exempel när det gäller skolan.” Kalle

Medborgarnas dom över de etablerade politikerna i Söderslättspartiet är hård. Politikerna i Trelleborg verkar dock själva hålla med om kritiken. Så här uttalar sig en etablerad skolpolitiker i dagspressen gällande en tillsättning av en ny rektor:

”Det är ingen kritik mot NN, men förvaltningen har gjort en professionell utvärdering och kommit fram till att den externa kandidaten var den bästa. Jag har svårt att se att vi politiker skulle kunna göra en bättre bedömning, jag har inte de rätta kvalifikationerna och det har ingen annan i nämnden heller.” (Trelleborgsallehanda.se 27 januari 2010)

Frågan man måste ställa sig är huruvida politikern måste ha reell kompetens eller om det är tjänstemännen som bereder ärenden som ska ha expertisen? Litteraturen redovisade som synes politikens moraliska aspekter, vilket knappt kunnat fastställas empiriskt i den här undersökningen. I sammanhanget kanske man borde hävda att det kan vara moraliskt klandervärt att skylla på tjänstemännen, som Linda tidigare sa, det är de valda som tar besluten. Lundquist menar att demokratidebatten har ett felaktigt fokus, strålkastarljuset är riktat mot de processer som leder fram till de politiska besluten och inte till själva implementeringen. I arla tid när den representativa demokratin grundlades var den offentliga verksamheten ringa i storlek vilket medförde att den inte uppmärksammades i någon högre grad. Idag är det annorlunda i den moderna välfärdsstaten. Han uttrycker det som att:

...”vill man förstå den moderna demokratins problem måste man därför beakta den offentliga förvaltningen.”(Nationalencyklopedin.se/demokrati 3 januari 2011)

I intervjuerna gjordes ingen större åtskillnad mellan politiker och tjänstemän, utan både grupperna ansågs lika mycket ansvariga hos informanterna.

Det framkom i intervjuerna också en rädsla för att bli ett politiskt parti. En engagerad medborgare diskuterar det nya partiets födslovänder:

”Sedan var vi inte helt överens i gruppen om att det var en bra idé att bli politiska. Så fort man blir politisk, kände jag i alla fall, så har man mutat in sig i en ram. Nu måste vi driva det här. Nu måste vi ha åsikter om det här, om allt möjligt. Skolan, äldreården, sjukården och allting. Vårt

nätverk handlade ju bara om en sak. Då kände jag också att, visst det kanske blir lättare att driva frågan, att komma längre med frågan, ja rent strategiskt så. Men vårt nätverk kommer ju att upplösas om vi blir politiska. Och folk som röstar kanske inte stöttar det här förslaget längre om man är van att rösta på något annat. Så jag såg en risk i det.”

Intervjuaren ser farhågor med att bli politiska. Snarare är det väl så att se aktionsgruppen redan är politisk och rädslan handlar om att bli politiskt institutionaliserad? Bjereld och Demker efterfrågade en gemensam medborgerlig offentlighet som skulle kunna utmyнна i slagkraftiga allianser som skulle kunna ta upp kanske en enkel kamp mot partierna. Det tvärpolitiska partiet Söderslättspartiet hade kunnat vara en sådan utmanare. Som tidigare skrivet, släpps dock inte det nya partiet in i den kommunala politiken på fullt fungerande sätt så dess potential ska kunna utnyttjas.

6 Avslutande diskussion

Hur kan de engagerade medborgarnas kommunikation i Trelleborgs kommun betraktas utifrån några tongivande demokratimodeller? Medborgarnas kommunicerade demokratiska praktik hade inslag av deltagar- och deliberativ demokrati. Det är inget nytt. Strandbrink och Åkerström beskriver det som en demokratidiskurs där medborgarna förväntas lära sig deliberativ- och deltagardemokrati samtidigt som den officiella demokratisynen har en liberal prägling där man inte förväntar sig en aktiv medborgare. (Strandbrink, Åkerström, 2010 s.125) Utgångspunkten var medborgarnas engagemang, som de försökte övertyga etablerade politiker om, för att få till stånd en förändring. Aktionsgruppernas politiska kommunikation nådde ingen framgång, det togs beslut om en utbyggnad av hamnen och den nya översiktsplanen med en ringled på Söderslätt klubbades igenom. Studiens syfte var dock inte den strategiska kommunikationens resultat, utan att se på själva övertalningsförsöket, det vill säga själva övertalningsprocessen. Den politiska kommunikationen. Var det någon skillnad på deras kommunikation jämfört med gängse politisk kommunikation som etablerade partier och politiker använder sig av? Studiens demokratiska premiss gjorde gällande att politik är något föränderligt samtidigt som en annan bild målades upp, den ideala publikens politik, som möjliggörs av målgruppsanalyser. Här blir publiken, medborgarna tillfredsställd av politikerna genom att de tillhandahåller hjälp till att lösa livspusslet eller vad nu folket vill tänkas ha. De engagerade medborgarna vände sig till en bred och sammansatt publik bestående av

politikerna i syfte att övertyga och övertala, en retorisk politisk kommunikation. Till skillnad från den strategiska politiska kommunikationen som med sin målgruppsanalys försöker ge folket vad den vill ha. Vilken betydelse har då sådana här medborgarutbrott av engagemang för samhället i stort? Åkerström pekade i sin studie på medborgarnas få reella möjligheter att genom kommunikation påverka den politiska praktiken. De engagerade medborgarna ville få till stånd en förändring vilket kan uttryckas som politikens krav på förändring och med den retoriska politiska kommunikationens språkbruk, ett temporärt ordnande av kaos, ett ständigt kretslopp av föränderlighet. Är ordningen som uppkommer då, det samförstånd som åsyftas med Habermas kommunikativa handling där självreflektion och förståelse står i centrum? Konflikter är inget som premieras. Det som efterfrågas är samsyn, dialog och samförstånd. Bli på så sätt Habermas förståelseorienterade handlingar, den kommunikativa handlingen, som söker samförstånd närmast utopisk, där krav på förändring förnekas? Frågorna är naturligtvis retoriska men kastar ändå lite ljus på begreppet förändring som kan förstås både utifrån negativa och positiva termer. Bjereld och Demker menade att konflikterna i sig är lösningarna och utvecklingen. I en avpolitiserande tid och där mötet mellan engagerade medborgare och politiska institutioner inte verkar ske, verkar heller inget finnas som upprätthåller kanalen för en offentlighet. Eller kan man betrakta medborgarnas aktivitet som en temporär sådan? De skapade opinion kring en ringled och en utbyggnad kring en hamn genom krav på förändring som inte några etablerade partier förmådde eller ville beröra sig med. Även om det inte är en offentlighet med Habermas definition kanske den kan fungera som en fatisk kommunikation? Den tillför inget nytt men upprätthåller kommunikationskanalen mellan medborgarna och de politiska institutionerna.

Demker och Bjereld beskrev vidare en medborgerlig offentlighet där kritik och utvärdering av politik står i centrum vilket kan beskriva de engagerade medborgarna i den här studien. Deras inträde i den politiska institutionella världen genom bildandet av Söderslättspartiet visade på sådan kritik och hur det var politikernas tur att framstå som icke kompetenta och ifrågasatta i enlighet med vad forskningen menar är en farhåga när medborgare engagerar sig, huruvida de faktiskt är dugliga nog. Här framstod politikerna plötsligt som sådana och de politiska partierna med tappad förmåga till att vara huvudmän för det politiska. Söderslättspartiet kan beskrivas med Bjereld och Demkers tankegångar kring så kallade dygdepartier, som bör inta den politiska scenen, partier som vänder sig till alla medborgare och som förkastar all form av auktoritär politik. (Bjereld, Demker, 2011 s.160)

Referenser

- Alvesson, Mats; Sköldbberg, Kaj (1994). Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod. Lund: Studentlitteratur
- Beckman Ludvig, Mörkenstam Ulf (2009). Politisk teori. Malmö: Liber
- Bengtsson, Hans (2001). Politisk kommunikation och demokrati. Lund: Studentlitteratur
- Bjereld Ulf, Demker, Marie (2011). Den nödvändiga politiken: Makt och motstånd i en individualiserad tid. Stockholm: Hjalmarson och Högberg
- Fejes, Andreas, Thornberg, Robert (2009). Handbok i kvalitativ analys. Stockholm: Libris
- Fiske, John (1990). Kommunikationsteorier: En introduktion. Borås: Wahlström & Widstrand
- Flyvbjerg, Bent (2001). Making social Science matter: Why Social Inquiry Fails and How it Can Succeed Again. Cambridge: University Press
- Habermas, Jurgen (1995). Kommunikativt handlande: Texter om språk, rationalitet och samhälle. Göteborg: Daidalos
- Habermas, Jurgen (1984). Borgerlig offentlighet. Lund: Arkiv förlag
- Hall, Patrik (2012). Managementbyråkrati: Organisationspolitisk makt i svensk offentlig förvaltning. Malmö: Liber
- Jarlbro, Gunilla (2010) Hälsokommunikation: En introduktion. Lund: Studentlitteratur
- Lewis, Justin (2001). Constructing public opinion: How Political Elites Do What They Like and Why We Seem to Go Along with it. Columbia: University Press
- Lundquist, Lennart (2001). Medborgardemokratin och eliterna. Lund: Studentlitteratur
- Montin, Stig (2007). Moderna kommuner. Malmö: Liber
- Palm, Lars (1994). Övertalningsstrategier: Att välja budskap efter utgångsläge. Lund: Studentlitteratur

Rothstein, Bo (red.) (2010). Politik som organisation: Förvaltningspolitikens grundproblem. Stockholm: SNS Förlag

Strandbrink, Peter; Åkerström, Linda (2010). Goda medborgare och onda tider? Svensk demokratipolitik och myten om den passive medborgaren. Umeå: Text och Kultur

Strömbäck, Jesper (2009). Makt, medier och samhälle: En introduktion till politisk kommunikation. Stockholm: SNS Förlag

Åkerström, Marja (2010). Den kosmetiska demokratin: En studie av den politiska diskursiva praktiken i Sjöbo och Ystad. Lund: Media-Tryck

Ödeen, Mats. (1988). Dramatiskt berättande: Om konsten att strukturera ett drama. Stockholm: Carlssons Bokförlag

Övriga tryckta källor

En mer jämställd jul med M och Alliansen. Svenska Dagbladet 21 december 2011

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/en-mer-jamstalld-jul-med-m-och-alliansen_6724823.svd

Svensk politik får inte begränsas till köksborden. Dagens Nyheter 10 april 2011

<http://www.dn.se/debatt/svensk-politik-far-inte-bara-begransas-till-koksboarden>

Lämna köksbordet på läktaren, Göran Hägglund. Dagens nyheter 27 april 2011

<http://www.dn.se/debatt/lamna-koksbordet-pa-laktaren-goran-hagglund>

Medelklassens oro styr barnomsorgen. Aftonbladet 1 april 2010

<http://www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/jamstalldhet/article6880540.ab>

Beslut om ny rektor skjuts upp. Trelleborgs allehanda 27 januari 2010

<http://www.trelleborgsallehanda.se/trelleborg/article624581/Beslut-om-ny-rektor-skots-upp.html>

Akademisk avhandling, Tom Nilsson (2005). Till vilken nytta?

http://www.svet.lu.se/Fulltext/Tom_nilsson.pdf

Demokrati, Lennart Lundquist 3 januari 2011 ne.se

http://www.ne.se/article/article.jsp?i_art_id=152099&originalURI=/demokrati

Demokrati och medborgarskap SOU 1997:77

<http://www.regeringen.se/content/1/c4/12/50/6457dc6a.pdf>

Bilaga 1

Medborgarintervju

Bakgrund: politisk bakgrund, engagemang

Ringleden i Skegrie/Hamnutbyggnaden

Vad var problemet?

För dig personligen?

Vad var målet för insatsen?

Hur gjorde ni? Rent konkret?

Varför tror du att du blev så engagerad?

Hur tyckte du bemötandet var från politikerna/tjänstemännen

Hur tyckte du bemötandet var från de medborgare som inte engagerade sig?

Hur tycker du man ska kunna kommunicera med politiker?

Tycker du er kommunikationsinsats var positiv? Var det något ni kunde ha gjort annorlunda?

Vad är demokrati för dig?

Såg du ringledsproblematiken/hamnutbyggnaden som ett demokratiproblem?

Övrigt

Politiker

Kommunikation

